

AFGANISTAN DRUGAČE, MINE IN HUMANITARNO RAZMINIRANJE V AFGANISTANU

Afghanistan Differently, Landmines and Humanitarian Mine Clearance in Afghanistan

Matjaž Bizjak * UDK 623.36:341.2(581)

Povzetek Abstract

Afganistan velja za najbolj minirano državo na svetu, zadnje ocene govorijo o 6 do 7 milijonov položenih min, k čemur je treba dodati še veliko število NUS. Mine so se zlasti polagale med sovjetsko zasedbo, pa tudi po njej. Sumljiva in minirana območja se v Afganistanu še zmeraj odkrivajo, do zdaj je bilo odkritih 52 različnih tipov min iz 12 različnih držav, kar 57 % pa jih je sovjetske izdelave. Američani so pri napadih na talibane uporabljali tudi nestabilne kasetne bombe, kar je še povečalo število NUS. Po letu 2001 se mine še zmeraj polagajo, talibanske skupine pa uporabljajo predvsem improvizirana ubojna sredstva. Prvi program humanitarnega razminiranja v svetu je bil kmalu po umiku sovjetske vojske oblikovan prav v Afganistanu. Program vodi in usklajuje United Nations Mine Action Centre for Afghanistan (UNMACA), izvaja pa ga 17 različnih organizacij. V Afganistanu se uporabljajo vse tri glavne tehnike razminiranja, prav tu pa so pri razminiranju začeli poskusno uporabljati tudi pse. Trenutno se z razminiranjem ukvarja 8200 ljudi, največji težavi pa sta financiranje in slaba splošna varnost. Afganistan ima tudi zelo veliko nesreč z minami, večina se jih konča s smrtjo. Veliko je tudi delovnih nesreč. Oblikovan je bil načrt, ki predvideva, da bi bilo razminiranje v dveh 5-letnih ciklih končano do leta 2012, do leta 2010 pa naj bi vodenje in usklajevanje razminiranja prevzele afganistanske oblasti.

Afghanistan is the most mine ridden country in the world; the last estimate was 6 to 7 million mines laid, to which must be added a great deal of additional unexploded ordnance. Mine were intensively laid during the Soviet occupation, as well as after it. Suspect and mined areas are still constantly being discovered in Afghanistan and, to date, 52 different types of mine have been found from 12 different countries, although 57% are of Soviet make. During attacks on the Taliban, the Americans also used unstable cassette bombs, which further increased the amount of unexploded ordnance. Mines have continued to be laid since 2001, and Taliban groups use mainly improvised ordnance. The first programme of humanitarian demining on a world scale was formed precisely in Afghanistan soon after the withdrawal of the Soviet army, and the programme is headed and coordinated by the United Nations Mine Action Centre for Afghanistan (UNMACA) and implemented by 17 different organisations. All three main techniques of demining are used in Afghanistan, and it was here that dogs were first also used on a trial basis for demining. There are currently 8,200 people employed in demining, and the basic problem is financing and the lack of general security. Afghanistan also has a very large number of accidents with mines, the majority of which are fatal. There are also a large number of working accidents. A plan has been made under which demining would be completed in two five-year cycles by 2012, and by 2010, the Afghan authorities should take over heading and coordinating demining.

Uvod

Afganistan je država, ki se je počasi zavedamo in jo spoznavamo tudi Slovenci. Predvsem to velja za pripadnike Slovenske vojske, saj ima ta v Afganistanu kar 27 svojih pripadnikov.¹ Afganistan je Slovincem znan predvsem po svoji odročnosti, sovjetski zasedbi, talibanih in neiz-

prosnih afganistanskih bojnikov. Le določeno število strokovnjakov pa ve, da je Afganistan tudi država, ki ima v svetu največje težave z minami in drugimi neeksploziranimi ubojnimi sredstvi (NUS), da je to država z največ žrtvami min in da se je prav v Afganistanu začel izvajati prvi program humanitarnega razminiranja na svetu. Predvidoma se bo slovenski vojaški kontingent v tej nesrečni

* Mag., Poveljstvo sil, Vrhnika, matjaz.bizjak@mors.si

¹ Članek je bil napisan januarja 2005.

državi še povečeval. Slovenski vojaki so tudi v medijskih nastopih kot glavno vprašanje svoje varnosti navedli položene mine, zaradi česar je smiselno slovenski javnosti predstaviti njegovo razsežnost in način, kako ga mednarodna skupnost rešuje. K temu je treba dodati tudi spremenjeno taktiko delovanja talibanov, saj Isafa in koalicijskih vojakov ne napadajo več neposredno, ampak predvsem posredno s pomočjo na novo položenih min in improviziranih ubojnih sredstev (IED), s čimer se nedvomno srečujejo in se bodo srečevali tudi slovenski vojaki.

Splošni okvir vprašanja min v Afganistanu

Večji del položenih min in NUS v Afganistanu izvira iz prvega obdobja afganistanske vojne, v katerem je glavno vlogo pri bojevanju imela dobro opremljena in oskrbovana sovjetska vojska. To časovno obdobje se ne končuje s sovjetskim umikom iz Afganistana, ampak se nadaljuje vse do dokončnega padca komunističnega režima v letu 1992. Sovjetska vojska je namreč po svojem umiku pustila veliko število skladiščenih min, ki jih je komunistični režim vse do svojega konca pospešeno uporabljal.

Sovjetske in komunistične vladne enote so v tem obdobju nenadzorovano položile ogromno število min in minskih polj. Vsi obrambni položaji so bili redno zavarovani z minskimi polji, dostopi do večjih mest so bili blokirani z ekstenzivnimi minskimi ovirami, glavne komunikacije so bile prav tako varovane z minami. Večinoma so bile položene predvsem protipehotne mine (PPM). Glede na sovjetsko taktiko je pri tovrstnih minskimi poljih skoraj vedno šlo za kombinirano uporabo naletnih (PPNM) in poteznih (PPPM) PPM. Sovjetska vojska je manj polagala protitankovske mine (PTM), ker so mudžahidi uporabljali izključno partizansko taktiko bojevanja in niso imeli na razpolago težke vojaške

tehnike. Po pričevanju samih sovjetskih vojakov minska polja pogosto niso bila niti označena niti ustrezno evidentirana v zapisnikih minkih polj (ZPM). Pri predaji posameznih obrambnih položajev si sovjetske in vladne enote večinoma niso ustrezno predajale informacij o položenih minah in minkih poljih, posledica česar je bila dokaj veliko število žrtev med lastnimi ljudmi in nenadzorovano širjenje minkih polj, saj je vsaka enota zaradi pomanjkanja podatkov k obstoječim minkim poljem dodala še nova. V zadnjem obdobju so veliko PPM položili tudi pripadniki sovjetskih specialnih enot, ki so v manjših skupinah izvajali operacije globinskega izvidovanja in so si s polaganjem PPM ščitili umik in onemogočali, da bi jih mudžahidi zasledovali. Vse te mine so bile položene brez ZPM in informacije o uporabi niso bile sporočene na višjo vojaško raven. Mudžahidi so v tem obdobju polagali predvsem posamezne mine, manjše skupine min in IED. Mine so se uporabljale tudi po padcu komunističnega režima, čeprav ne toliko. Talibanski režim, ki je oblast prevzel leta 1996, se je celo javno izrekel proti uporabi min, ker naj bi bila njihova uporaba v nasprotju z islamskimi načeli. Različni obveščevalni viri so kljub temu potrjevali, da sta v tem obdobju mine še zmeraj polagali obe vpleteni strani, vendar je bilo njihovo polaganje bolj ali manj omejeno zgolj na območje front. Ob napadu ameriških sil na talibanske enote je ameriško letalstvo uporabljalo tudi zelo nestabilne kasetne bombe, kar je še povečalo število NUS.

Vprašanje min v Afganistanu skozi številke²

Ocene, koliko min je bilo položenih v Afganistanu, so zelo različne. V letu 1998 je OZN ocenjevala, da je bilo v Afganistanu položenih več kot 10 milijonov min, realnejše zadnje ocene govorijo o 6 do 7 milijonov min.³ Velikost območja, "onesnaženega" z minami, naj bi bila okoli 872 milijonov m², k čemur je treba dodati še okoli 500 milijonov m² površin, na katerih so NUS. Mine naj bi posredno ali neposredno ogrožale kar 2500 afganistanskih naselji, kar 468 milijonov m² sumljivih površin ima prednostni status, 25,4 % obsega obdelovalno in rodovitno zemljo in kar 2 % teh površin sta na urbanih območjih, ki so gosto naseljena. Kabul velja za najbolj minirano svetovno prestolnico.

Od 29 afganistanskih provinc samo 2 nimata izrazitih težav z minami, od 356 upravnih distriktov jih ima kar 162 hude težave z miniranimi površinami, najbolj minirane province so Herat in Kandahar ter province ob afganistansko-pakistanski meji. Ekonomisti menijo, da je Afganistan v 12 letih do septembra 2001 zaradi težav z minami izgubil okoli 550 milijonov ameriških dolarjev narodnega dohodka, kar je za to revno državo zelo veliko. Še bolj

Slika 1. Med letalskimi napadi na talibane so bile uporabljene tudi kasetnice BLU-97 (foto: Matjaž Bizjak)

Figure 1. Cluster munition BLU 97 was also used during air strikes against the Taliban (photo: Matjaž Bizjak)

² Poudariti je treba, da mine še zmeraj polagajo tudi nekatere sosednje države. Tako naj bi leta 2000 na meji med Tadžikistanom in Afganistanom ruske mejne enote polagale PPM. Ruske mejne enote so se z meje umaknile v letu 2004, mine so po zadnjih podatkih ostale. Uzbekistan je polagal mine na meji s Tadžikistanom (2000) in Kirgizistanom (1999), Kirgizistan je polagal mine na meji s Tadžikistanom (2000).
³ Nekateri strokovnjaki govorijo celo samo o 5 milijonih položenih min.

tragično je, da so mine ubile okoli 62.100 domačih živali, ki so za obstoj ekstenzivnega gospodarstva, kot je afganistansko, nujno potrebne za osnovno preživetje. Prav tako so nekatere ankete med afganistanskimi begunci kot enega od glavnih vzrokov, ki onemogočajo njihovo vrnitev domov, navedle položene mine.⁴ Z raziskavo iz leta 1995, ki je vključevala štiri najbolj minirane države na svetu, je bilo ugotovljeno, da bi bilo v Afganistanu mogoče dvigniti kmetijsko proizvodnjo za 88 do 200 %, če država ne bi imela težav z minami.⁵

Vrste min in tehnike miniranja

Do zdaj je bilo v Afganistanu med humanitarnim razminiranjem odkritih 52 različnih min,⁶ od tega jih je okoli 57 % sovjetskega izvora in izdelave. Ob sovjetskih minah

Slika 2. Sovjetska protitankovska mina TMN-46 je pogosto najdena na mešanih minskih poljih (foto: Matjaž Bizjak)

Figure 2. The Soviet anti-tank mine TMN-46 has very often been found in mixed minefields (photo: Matjaž Bizjak)

Slika 3. Afganistan je znan tudi po številnih delovnih nesrečah (foto: Matjaž Bizjak)

Figure 3. Afghanistan is also infamous for the high rate of mine accidents (photo: Matjaž Bizjak)

so se našle tudi kitajske, češkoslovaške, italijanske, pakistanske, britanske, jugoslovanske, kitajske, romunske, egipčanske, iranske in ameriške mine. Najpogosteje uporabljene oziroma do zdaj najdene so PPM sovjetskega izvora, in sicer: PMN, PMN-2, POMZ-2, POMZ-2M in OZM 3. Podobno so tudi PTM predvsem sovjetskega izvora, še zlasti iz skupine 46/57, ob tem pa sta pogosti še italijanska TC/6 in pakistanska P2. Afganistan nikoli ni imel lastne proizvodnje min in so bile vse mine pridobljene iz tujih virov. Sovjetska vojska je uporabljala bolj ali manj klasične tehnike miniranja. PTM so bile predvsem na robu minskih polj skoraj redno okrepljene z dodatnim zaščitnim vžigalnikom in tako zavarovane pred morebitno razorožitvijo. Vse PTM in PPPM so bile zmeraj zavarovane z eno ali več PPNM. Sovjetske redne enote skorajda niso polagale min presenečenja, toliko bolj pa so jih uporabljale njihove specialne enote, ki so tako minirale predvsem oskrbovalne poti v mudžahidskem zaledju s poudarkom na afganistansko-pakistanski državni meji. Mudžahidi so polagali predvsem mine sovjetskega izvora, ki so bile razorožene na sovjetskih minskih poljih, oziroma mine, ki so jih dobili kot pomoč.⁷ Zelo značilno za mudžahide je bilo stolpičasto polaganje več PTM, ene na drugo. Mine, vključno s PTM, so polagali predvsem ob komunikacijah, na mestih, kjer so se vojaške kolone po navadi ustavljale. Vse te mine so bile položene brez evidence in se je vedenje o njihovi mikrolokaciji izgubilo s smrtjo ljudi, ki so jih položili. Mudžahidi so razvili tudi precej svojevrstnih tehnik t. i. komandnega vžiga min in drugih MES, ker so le tako lahko ločili vojaške od civilnih ciljev. Predvsem so v tem smislu uporabljali baterijo in sistem sklenitve električnega kroga. Poleg tega so sovjetske enote veliko PPM dobesedno "razmetale" s pomočjo letal in helikopterjev. V tem smislu je bila znana uporaba mine PFM-1, ki je zaradi svoje posebne oblike dobila ime "metulj". Njena uporaba je zahtevala veliko žrtev predvsem med nedolžnimi otroki, večjega vojaškega vpliva pa ni imela.⁸ Po drugi strani zadnji podatki humanitarnega razminiranja kažejo, da ta mina sploh ni bila tako pogosto uporabljena, kot je bilo sprva mišljeno.

⁴ Te ankete sta že leta 1998 izvedla UNHCR in VVAF.

⁵ Raziskavo je naredila mednarodna skupina strokovnjakov, ki so jo podprle predvsem različne organizacije OZN. Po teh podatkih bi to pomenilo samo 11-odstotno povečanje za BiH, 135-odstotno za Kambodžo in zgolj 3,6-odstotno za Mozambik.

⁶ Te mine so [zbirka podatkov UNMACA]: M/80, M15, M18A1, Mk 7, MON 100, MON 200, MON 50, MON 90, MS-3, MZU-S, OZM-160, OZM-3, OZM-4, OZM-72, P2, P3, PFM 1, PGMDM, PMD-6, PMN, PMN 2, POM-2S, POMZ-2, POMZ-2M, PP-Mi-Sr, SB-33, SH 55, SM, TC/2.4, TC/3.6, TC/6, TM-38, TM-41, TM-46, TM-57, TM-62B, TM-62M, TM-62P2, TM-72, TMA-5, TMD-44, TMD-B, TMN-46, TS-50, Type 69, Type 72 A/B/C, Valmara 59, VP-13, VS-50, YM-I, YM-II. V nekaterih drugih zbirkah podatkov se pojavljajo tudi nekatere druge mine.

⁷ Pri tem preseneča, da je v Afganistanu zelo malo najdenih min ameriške izdelave. Tudi CIA, ki je bila glavni mudžahidski oskrbovalec z minami, je "upornike" oskrbovala izključno z minami neameriške izdelave. Obe ameriški mini, in sicer PTM M15 in PPM M18A1, ki sta bili najdeni v Afganistanu, so mudžahidi pridobili iz "neameriških" virov. Deminerji so pred kratkim prvič prišli v "stik" tudi z iranskima minama: YM-I (kopija italijanske mine TS-50) in YM-II (kopija italijanske mine SB-81). Po nepotrjenih podatkih naj bi ti dve mini uporabljali talibani v boju proti Severnemu zavezništvu.

⁸ Te mine so sovjetske enote metale iz helikopterjev in so z njimi želele predvsem onemogočiti in zapreti oskrbovalne smeri, ki so jih uporabljali mudžahidi. Mine so se ob udarcu ob trdo podlago kemično aktivirale in se nato armirale v 10 minutah.

Sovjeti so zaradi min največ ljudi izgubili v letu 1982, ko so mudžahidi PPM najbolj uporabljali,⁹ pozneje pa so razvili dokaj uspešne protiminske tehnike, vključno z uporabo psov za iskanje in odkrivanje min. Po nekaterih podatkih naj bi sovjetske izgube kot posledica minskega delovanja znašale okoli 33 %. Po sovjetskem umiku so se vse oborožene frakcije z minami oskrbovale predvsem v Iranu.

NUS in uporaba kasetnih bomb

Razen z minami ima Afganistan velike težave tudi z NUS, ki so mnogo izrazitejše kot v večini drugih držav. Predvsem gre to na račun slabe kakovosti sovjetskega streliva, kar je po sovjetskem umiku še poslabšalo neustrezno skladiščenje streliva. Poleg tega so Američani leta 2001 pri svojih letalskih napadih na talibane uporabljali tudi kasetno strelivo.¹⁰ Po znanih podatkih naj bi na 271 lokacij odvrgli 1200 kasetnih bomb. Posledično bi to v najboljšem primeru pomenilo, da je na afganistanskih tleh ostalo najmanj 17.000 neeksplodiranih kasetnic.¹¹ Američani so predvsem uporabljali kasetni bombi CBU-87

Slika 4. NUS pomenijo veliko nevarnost za prebivalce Afganistana (foto: Matjaž Bizjak)

Figure 4. UXO is one of the major threats to the Afghan population (photo: Matjaž Bizjak)

Slika 5. Pri razminiranju sodeluje tudi Isaf (foto: arhiv Isafa)

Figure 5. ISAF is also taking part in demining (photo: archive ISAF)

in CBU-103, ki vsebujeta 202 kasetnici. Veliko različnega kasetnega streliva je v afganistanskem spopadu uporabljala tudi sovjetska vojska, ki je v te namene poleg letal uporabljala tudi zemeljske sisteme. Odstotek neeksplodiranih kasetnic pa je še višji kot pri ameriških.

Improvizirana ubojna sredstva

V Afganistanu se po končanem vojaškem spopadu predvsem vojaki Isafa in koalicije ter lokalne varnostne sile srečujejo z novim izzivom. Talibani namreč polagajo nove mine in v svojih napadih množično uporabljajo IED. Večinoma gre za doma narejene in enostavne eksplozivne naprave, vendar so bile najdene in uporabljene tudi zelo profesionalno narejene IED, ki jih je zelo težko predhodno zaznati. Nekatere se sprožajo celo na komandni vžig s pomočjo radijskih valov.

Kot primer lahko navedemo, da so v drugi polovici leta 2002 v Afganistanu prevladovali posredni napadi na koalicijske sile (54 %), neposrednih napadov je bilo samo 28 %. Kar 15 % napadov se je izvedlo z IED, v 3 % pa so bili uporabljeni celo avtomobili bombe.

Ta statistika se je v letih 2003, 2004 in 2005 še poslabšala, saj talibani pri napadih na Isaf in koalicijske sile uporabljajo skoraj izključno IED ter uporabo te taktike in

⁹ V tem letu so Sovjeti zaradi min izgubili (mrtvi, ranjeni) okoli 800 ljudi, saj so afganistanski uporniki mine zelo pogosto uporabljali. V letih 1984–1989 je bila ta številka okoli 400 pripadnikov. Največ vojaške tehnike so Sovjeti izgubili v letu 1981 (pribl. 350 vozil) in letu 1984 (pribl. 400 vozil).

¹⁰ Letalske napade so Američani začeli 7. oktobra 2001, uporabo kasetnih bomb v letalskih napadih so uradno potrdili 18 dni pozneje. Informacije o uporabi kasetnih bomb so bile znane že prej, saj so 22. oktobra ameriška letala "pomotoma" odvrгла 22 kasetnih bomb na vasico Shaker Qala v bližini mesta Herat. V tem napadu je bilo ubitih 9 in ranjenih 14 civilistov. Po znanih podatkih ameriške sile v Afganistanu niso uporabljale svojih sodobnih zemeljskih sistemov za metanje min na daljavo (sistem GATOR).

¹¹ Kolikšen je bil odstotek neeksplodiranih kasetnic v Afganistanu, ni jasno. Podatki s terena so zelo različni, vendar naj bi v številnih primerih zatajilo celo do 50 % kasetnic v posameznih kasetnih bombah. Na Kosovu je ta odstotek odvisno od območja, kamor so bile kasetnice odvržene, znašal od 7 % pa do 30 %, NATO za Kosovo priznava samo 5 %, OZN pa uradno govori o 7 % neeksplodiranih kasetnic.

Slika 6. Sovjetska protipehotna mina PMN (foto: MACA)

Figure 6. Soviet anti-personnel mine PMN (photo: MACA)

teh sredstev celo stopnjujejo. Prav zaradi tega so samo Američani leta 2004 v Afganistanu izgubili 33 svojih vojakov, kar 21 več kot leto prej,¹² in to kljub temu, da Isaf in koalicijske sile uporabljajo najsodobnejšo pirotehnično opremo in opremo za razminiranje ter imajo vrhunsko usposobljene ljudi.

Slika 7. Razminiranje v Afganistanu je zelo naporno (foto: MACA)

Figure 7. Demining in Afghanistan requires a great deal of effort (photo: MACA)

Slika 8. Vsa letališča so bila zaščitena z velikimi minskimi polji (foto: MACA)

Figure 8. All airfields have been protected with extensive minefields (photo: MACA)

Humanitarno razminiranje v Afganistanu

Mednarodna skupnost je razmeroma zelo zgodaj spoznala nujnost aktivnega procesa razminiranja v Afganistanu. Najprej je bil sprožen t. i. poskus Operation Salaam, ki pa ni prinesel uspeha.¹³ Kmalu nato je bila s pomočjo OZN ustanovljena prva nacionalna deminerska organizacija Afghan Technical Consultants (ATC),¹⁴ ki ji je sledilo oblikovanje najstarejšega programa humanitarnega razminiranja na svetu, imenovanega The Mine Action Program for Afghanistan (MAPA).¹⁵ V okviru MAPA dejavnosti in proces razminiranja vodi, nadzira in usklajuje UNMACA, ki zaposluje nekaj čez 150 ljudi, od tega 17 tujcev.

¹² V Iraku je uporaba IED sestavni del taktike boja upornikov proti koalicijskim silam. V drugi polovici leta 2004 so iraški uporniki kar v 6300 napadih uporabili IED.

¹³ Pri tem programu je mednarodna skupnost s pomočjo tujih strokovnjakov za razminiranje v Pakistanu (območje Pešavarja) oblikovala posebne kampe za usposabljanje t. i. prostovoljnih deminerjev. Po tej zamisli bi se nekdanji bojevniki usposobili za razminiranje in po vrnitvi v svoje vasi razminirali njihovo okolico. Projekt je bil neživljenjski, saj naj bi po njem deminerji opravljali razminiranje brezplačno, po svojem načrtu in brez zdravstvene oskrbe. Usposobljenih je bilo okoli 1000 ljudi, ki pa so se po vrnitvi v svoje domače okolje porazgubili.

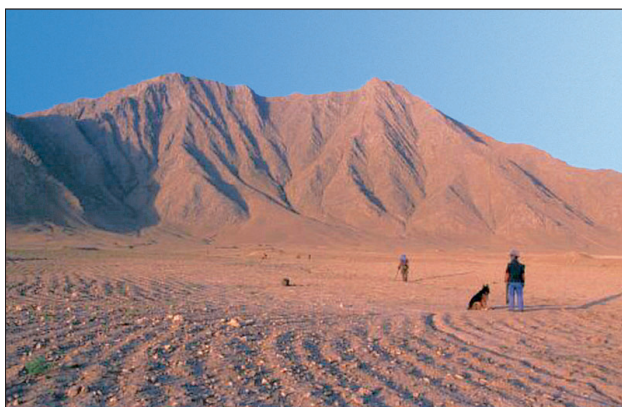
¹⁴ ATC je ustanovil nekdanji polkovnik afganistanske vojske Kefayatullah Eblagh, ATC je še danes največja NGO v Afganistanu in je organizirana po vojaškem vzorcu.

¹⁵ V začetku se je program imenoval Mine Clearance Program (UNMCP) in se je šele pozneje preimenoval v MAPA.

Slika 9. Afganistanska šola MDD je v svetu zelo priznana (foto: MACA)

Figure 9. The MDD school in Afghanistan is respected worldwide (photo: MACA)

Slika 10. Podnebne razmere so pomemben dejavnik pri uspešnosti razminiranja v Afganistanu (foto: MACA)

Figure 10. Climatic conditions are a very important factor in demining in Afghanistan (photo: MACA)

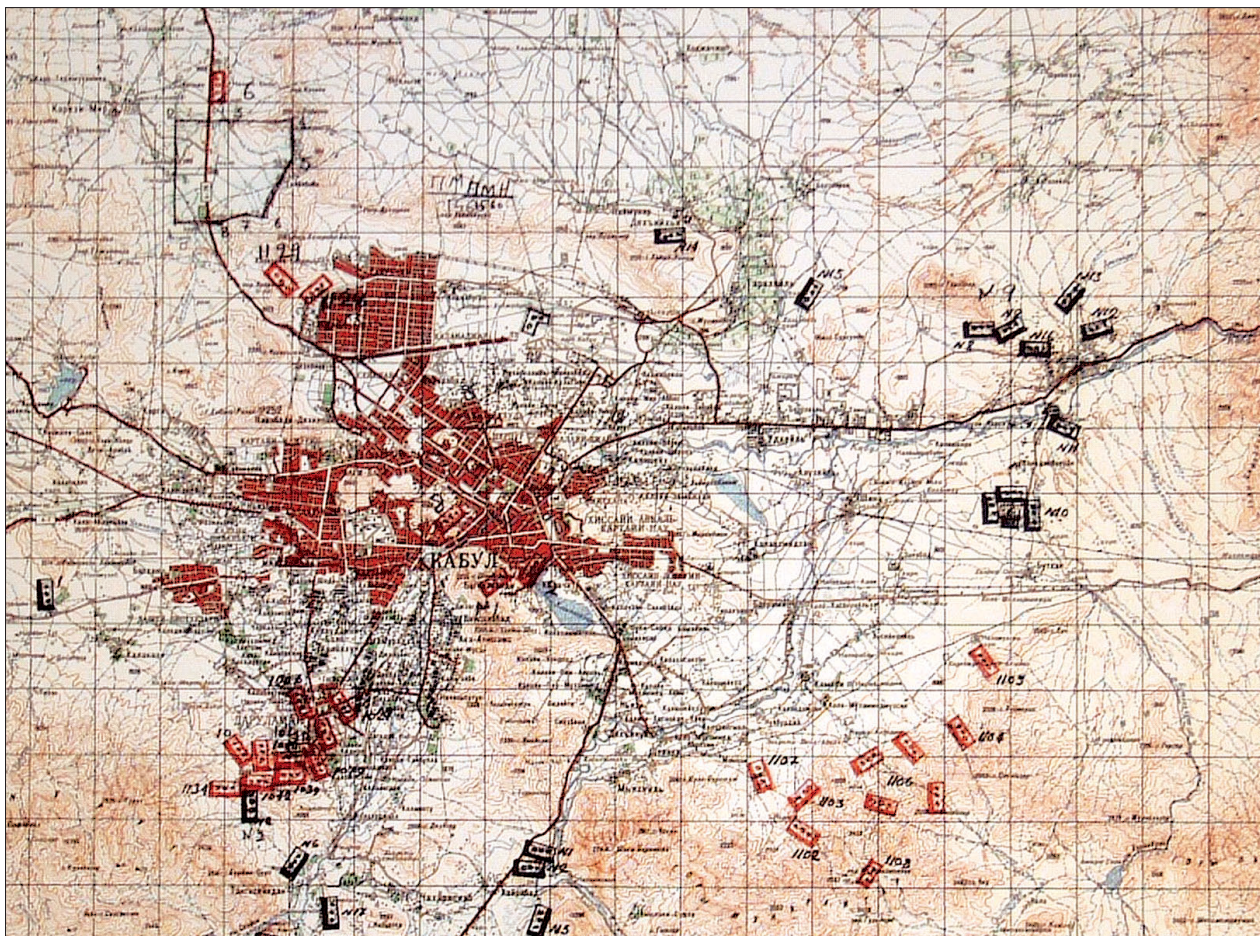
Trenutno se v Afganistanu z razminiranjem ukvarja kar 17 različnih tovrstnih organizacij (v nadaljevanju MCO), od tega je 6 mednarodnih, preostale pa so afganistanske, nekatere so komercialne organizacije, druge so nevladne in nepridobitne organizacije (NGO). Največja MCO je ATC, ki šteje več kot 1300 ljudi. Nekatere MCO izvajajo razminiranje samo v določenih delih države, druge so vseafganistanskega pomena. Zaradi tega je osebje MACA obliko-

valo tudi osem regionalnih minskih centrov, katerih namen je nadzor nad razminiranjem po posameznih regijah in njegovo usklajevanje. Od vseh MCO so predvsem tri, katerih delovno območje je vseafganistansko. Predvsem gre tu za britansko NGO HALO Trust (HALO), ki je kot prva tuja MCO začela izvajati razminiranje v Afganistanu, The Mine Clearance Planning Agency (MCPA) je edina MCO, ki je odgovorna in pooblaščen¹⁶ za izvidovanje sumljivih površin na prvi in drugi stopnji, njihovo evidentiranje, vnos v kartografski sistem ter vzdrževanje in ažuriranje glavne minske zbirke podatkov. Mine Detection Dog Centre (MDC) pa izvaja razminiranje s psi (MDD).¹⁷

V Afganistanu se uporabljajo vse tri glavne tehnike razminiranja: ročno, strojno in MDD. Prav MDD so se začeli poskusno uporabljati prav v Afganistanu in se je od tu ta tehnika razširila po celem svetu. Med drugim se je po padcu talibanov začela uporabljati tudi t. i. tehnika The Mechanical Explosive Dog Detection System (MEDDS), ki ne zahteva prisotnosti psov na miniranih

¹⁶ V drugih državah, v katerih imajo težave z minami, je to razen izvidovanja v pristojnosti centralnega minskega centra, ki vodi razminiranje na ravni države.

¹⁷ Prav v Afganistanu so se na minskih poljih dejansko prvič začeli uporabljati psi. MDD so sčasoma dokazali svojo učinkovitost in danes je MDC največji center za vzrejo psov in njihovo uporabo pri razminiranju na svetu, center je v svetu zelo cenjen in velja za zelo ugledno ustanovo. MDC vodijo izključno domačini.

Slika 11. Sovjetski vojaški zemljevid Kabula z vrisanimi položenimi minskimi polji, merilo 1 : 100 000 (foto: MACC)

Figure 11. Soviet military map of Kabul with the markings of laid minefields, map scale 1:100 000 (photo: MACC)

površinah, ampak se vzorci preverjajo v laboratoriju v Kabulu. Tovrstni način dela povečuje učinkovitost MDD, saj njihovo uporabo pogosto omejujejo ostre in zelo spreminjajoče se podnebne razmere. Velik poudarek je v Afganistanu še vedno na izvidovanju sumljivih površin, kar izvajata MCPA in HALO. Skupine MCPA za izvidovanje so sestavljene iz 4 deminerjev in skupinovodje, če gre za izvidovanje na prvi ravni,¹⁸ na drugi ravni¹⁹ se tej skupini doda še MDD. HALO izvaja izvidovanje za svoje potrebe povsem samostojno, sestava skupine za splošno izvidovanje je enaka kot pri MCPA, pri tehničnem izvidovanju pa je skupina sestavljena iz 10 deminerjev in skupinovodje. Glede na oceno je ta lahko še dodatno okrepljena z MDD ali pa mehaničnimi sredstvi, HALO v tem smislu veliko uporablja sistem rolanja. Sploh ima HALO nekakšen poseben položaj v Afganistanu, saj je to edina MCO, ki se ne financira iz programa MAPA in deluje zunaj njega. Tudi odnos med UNMACA in HALO ni povsem opredeljen, vse preostale MCO delujejo v okviru MAPA.

Od leta 1989 je bilo v okviru MAPA najdenih in uničenih več kot 3,5 milijona min in NUS, vendar se kljub temu predvideva, da bo potrebnih vsaj še nadaljnjih 5 do 7 let za uspešno razminiranje vseh prednostnih območij. Za pridobitev statusa prednostnega območja morajo minirana območja izpolnjevati vsaj nekaj od teh pogojev:

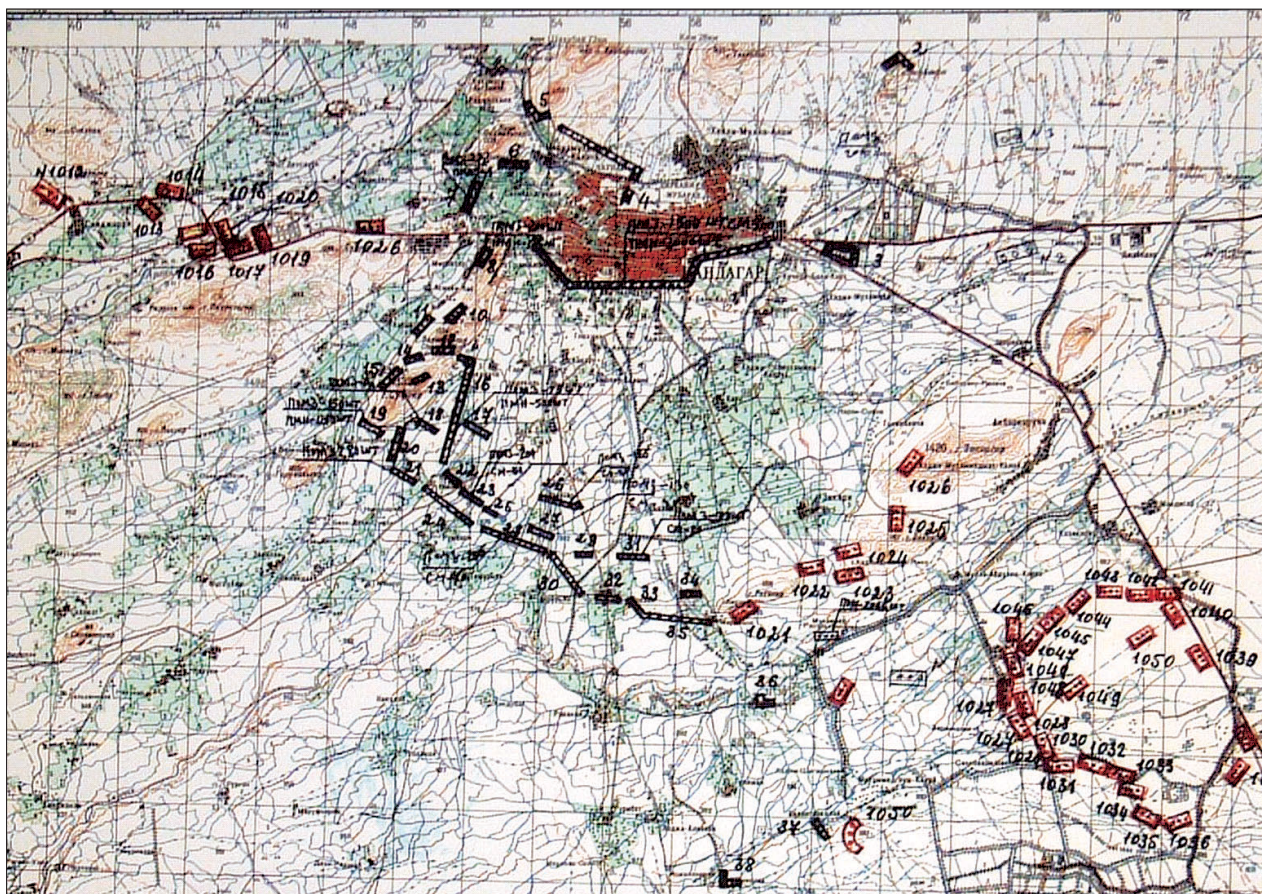
- varnostni položaj v širši okolici mora omogočiti varno delo,
- lokalno prebivalstvo bi lahko takoj v polni meri izkoristilo prednosti razminiranja,
- lokalno prebivalstvo mora biti pripravljeno varovati delovišče in zagotoviti drugo pomoč,
- lokalne oblasti in plemenski starešine potrdijo nujnost razminiranja ter z njim soglašajo,
- predvideva se vrnitev beguncev,
- širša okolica ne sme biti znana po pridelovanju droge.

V začetku leta 2005 je bilo v razminiranje posredno in neposredno vključenih več kot 8200 ljudi. Deminerji mesečno za svoje nevarno delo zaslužijo približno od 60 do 100 dolarjev, kar je za afganistanske razmere pravo bogastvo in hkrati tudi visoka spodbuda za delo.

Ena največjih težav, s katerimi se srečujejo UNMACA in posamezne MCO, je predvsem slaba splošna varnost. Najtežje obdobje za deminersko skupnost v Afganistanu je bilo leto 2001, ko je bilo nekaj ljudi celo ubitih,

¹⁸ Survey level one. Splošno izvidovanje, s pomočjo katerega se potrdi prisotnost min in NUS ter se določi širša lokacija miniranih površin.

¹⁹ Survey level two. Z izvidovanjem minskih polj na drugi ravni se točno določita mikrolokacija minskega polja in njegova velikost. Včasih se uporablja tudi izraz tehnično izvidovanje. Pomeni stopnjo višje kot izvidovanje na prvi ravni.

Slika 12. Sovjetski vojaški zemljevid Kandaharja z vrisanimi položenimi minkimi polji, merilo 1 : 100 000 (foto: MACC)
Figure 12. Soviet military map of Kandahar with the markings of laid minefields, map scale 1:100 000 (photo: MACC)

nekaterim MCO pa so talibani odvzeli vso tehnično opremo. Zaradi tega je bilo v tem letu za nekaj časa razminiranje celo onemogočeno, večina tujega osebja pa se je umaknila v Pakistan. Po končanih spopadih se je varnostni položaj sicer umiril in stabiliziral, vendar velika revščina in delovanje talibanskih skupin še zmeraj ne omogočata sproščenejšega dela, predvsem pa to zelo povečuje stroške razminiranja, saj je treba v nekaterih predelih varovati celo delovišča. Od decembra 2001 je bilo tako evidentiranih približno 50 incidentov, ki so bili usmerjeni predvsem proti posameznim MCO. Večinoma je šlo za kriminalna dejanja in manj za delovanje talibanov.

Slika 13. V Afganistanu se tudi zdaj polagajo improvizirana ubojna sredstva, cilj so predvsem koalicijski vojaki (foto: Matjaž Bizjak)

Figure 13. IED are still laid in Afghanistan, especially targeting Coalition soldiers (photo: Matjaž Bizjak)

Slika 14. Sovjetske neeksplozirane kasetnice AO 2,5 RTM (foto: 9. mednarodni posvet o varstvu pred neeksploziranimi ubojnimi sredstvi, lg, 26. 11. 2003)

Figure 14. Soviet unexploded cluster munition AO 2.5 RTM (photo: 9th International Unexploded Ordinance Disposal Conference, lg, 26 November 2003).

Najhujši incident se je pripetil februarja 2004, ko so bili štiri deminerji iz zasede med prevozom na delovišče napadeni in ubiti.

Razminiranje izvajajo tudi specializirane pirotehnične in deminerske vojaške enote Isafa in koalicije, vendar je to razminiranje skoraj izključno povezano z vojaško nujno in se opravlja pretežno z mehaničnimi sredstvi. Tako so bila razminirana letališča v Kabulu, Bagramu, Kandaharju in nekaj področij v bližini Mazar-e Šarifa. Isaf je zaradi boljšega usklajevanja dela in dejavnosti v UNMACA napotil častnika za zvezo, usklajevanje z ameriškimi in drugimi koalicijskimi enotami pa poteka na tedenskih sestankih prek Coalition Joint Civil Military Operation Task Force.

Žrtve min

Zelo težko je oceniti število žrtev min in razsežnost tega vprašanja, ki pa je kljub temu v Afganistanu viden na vsakem koraku. Leta 2001 je OZN ocenila, da je bilo v Afganistanu do takrat zaradi min ubitih oziroma ranjenih nad 210.000 ljudi, od tega naj bi bilo skoraj 96 % moških. Po statističnih podatkih MACA okoli 100 ljudi v Afganistanu mesečno postane žrtev min, vendar so ti podatki najverjetneje precej višji, saj približno 50 % nesreč, ki se zgodijo predvsem v odročnih predelih, sploh ni evidentiranih. Zaradi pospešenega razminiranja in ozaveščanja ljudi o minski nevarnosti (mine awareness) se je število tovrstnih nesreč v Afganistanu zelo zmanjšalo, saj je še leta 1997 znašalo okoli 300 do 360 ljudi mesečno. Precej teh nesreč se konča s smrtjo, saj kljub temu, da rane mogoče niso smrtno, žrtev zaradi oddaljenosti in slabe medicinske oskrbe po navadi izkrvavi ali umre zaradi zastrupitve.²⁰ 30 % žrtev min so otroci, kar 78 % pa vračajoči se begunci, ki ne poznajo krajevnih razmer.

Skozi velikost, razsežnost in čas delovanja MAPA je treba razumeti tudi številne delovne nesreče. Od leta 1989 pa do leta 2004 je na minskih poljih umrlo in bilo tako ali drugače poškodovanih kar 658 deminerjev, večinoma so se te rane končale z amputacijo stopal. Statistično ima MAPA v svetu najvišji odstotek delovnih nesreč med razminiranjem. V rekordnem letu 1996 se je povprečno pripetila ena delovna nesreča na teden.

Prihodnost humanitarnega razminiranja v Afganistanu

Padec talibanskega režima je pomenil nov, optimističnejši pristop k načrtovanju humanitarnega razminiranja. Že leta 2002 so strokovnjaki MAPA oblikovali in predstavili novo strategijo reševanja vprašanja min, po kateri

²⁰ Po podatkih WHO kar 65 % Afganincev nima dostopa niti do najnujnejše zdravstvene oskrbe.

bi se program MAPA končal do leta 2012. Strategija temelji na pet- oziroma desetletnem konceptu pospešene razminiranja. V prvem petletnem obdobju (2003–2007) bi bila po tej strategiji razminirana vsa prednostna območja ter ustrezno označena vsa druga sumljiva in minirana območja. Ta bi bila nato pregledana in razminirana v naslednjem petletnem obdobju (2008–2012). Po tej strategiji je tudi predvideno, da bi odgovornosti za humanitarno razminiranje z UNMACA prešla na afganistansko oblast, v okviru katere je zdaj za humanitarno razminiranje odgovorno ministrstvo za zunanje zadeve. Pričakovati je, da se bo z oblikovanjem nove vlade ta organizacijska shema spremenila in bo za razminiranje oblikovan poseben organ, ki naj bi postopoma prevzel delo in odgovornost UNMACA. To naj bi trajalo nekaj let in naj bi bilo načeloma končano do leta 2010. Strategija opredeljuje v prvem obdobju tudi povečanje števila deminerjev na 8800, tu naj bi se predvsem pospešeno vključevali demobilizirani vojaki. Načrtuje se, da bi v naslednjih treh letih v okviru razminiranja različno zaposlitev dobilo okoli 8000 demobiliziranih vojakov.

Kot poudarjajo strokovnjaki UNMACA, končni cilj njihovega dela ni Afganistan brez min, ampak razminiranje vseh prednostnih območij ter ustrezna označitev vseh nevarnih in miniranih območij, ki so na težko dostopnih in odročnih predelih Afganistana.

Za doseg tega cilja bi program MAPA do leta 2012 letno potreboval vsaj 60 milijonov dolarjev.²¹ Kakšen razmah je humanitarno razminiranje doživelo po padcu talibanov, pokaže že primerjava podatkov za leto 2001 in načrtov za leto 2005. V letu 2001 je v Afganistanu pri razminiranju delovalo 68 skupin za ročno razminiranje (načrti za leto 2005 – 110 skupin), 19 skupin za mehanično razminiranje (2005 – 40), 17 skupin MDD (2005 – 30) in 9 skupin EOD (2005 – 60). Povečanje je očitno.

Sklepne misli

MAPA je najstarejši program humanitarnega razminiranja na svetu in glede na razsežnost problema tudi eden od najuspešnejših tovrstnih programov. Vendar kljub obetavnemu načrtu je realno pričakovati podaljšanje

tega programa krepko v novo desetletje. Vprašanje je tudi, koliko bo program uspešen, ko ga bo v celoti začela upravljati nova afganistanska uprava. Nekatere tuje izkušnje kažejo, da je bolje program izvesti v celoti pod nadzorom in usklajevanjem mednarodne skupnosti in se tako izogniti lokalnim interesom. Prav tako je vprašljiv program, ki predvideva del demobilizacije izvesti s pomočjo MAPA, tudi tu določene tuje izkušnje govorijo proti tovrstni praksi, saj številčnost ne pomeni nujno tudi kakovosti. Uspešnost afganistanske zgodbe je precej odvisna od uspešnosti reform, ki jih napoveduje nova vlada predsednika Karzaja in s tem tesno povezana mednarodna politična, predvsem pa finančna podpora. Kakor koli že, prebivalci Afganistana bodo morali še dolga leta živeti s posledicami več kot 25-letnega vojskovanja, položene mine pa bodo na žalost med že tako revnimi in vojne naveličanimi prebivalci te nesrečne države tudi v prihodnosti zahtevale visok krvni davek.

Viri in literatura

1. McGrath, R., 2002. Landmines and Unexploded Ordnance: A Resource Book. New York.
2. Jalali, A. A., Grau, L. W., 2001. The Afghan warfare in the words of the Mujahideen Fighters. St. Paul.
3. Banks, E., 1998. Anti-Personnel Landmines: Recognising & Disarming. London.
4. Roberts, S., Williams, J., 1995. After Guns Fall Silent: The Enduring Legacy of Landmines. Oxfam.
5. Harpviken, Kristian Berg, 2002. Breaking New Ground: Afghanistan's Response to Landmines and Unexploded Ordnance. Third World Quarterly 23(5): 931–943.
6. ICBL, Human Rights Watch: Landmine Monitor Report 2004: Toward a Mine Free World. October 2004, dostopno na spletni strani: <http://www.icbl.org/lm/2004/afghanistan>

Elektronsko dopisovanje:

Patrick Fruchet, UNMACA External Relation Officer – Kabul.
John Flanagan, UNMAS – New York.

²¹ Najnižje so bile donacije leta 2001, ko so znašale samo 26,3 milijona dolarjev in je zaradi tega MACA celo začasno prenehal opravljati del dejavnosti, vendar so donacije že leto pozneje narasle na 66 milijonov dolarjev. Za različne dejavnosti v letu 2005 MACA načrtuje pridobitev 70 milijonov dolarjev.